НАЦИОНАЛНА ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ

Факултет за изящни изкуства

Катедра: „Плакат и визуална комуникация“

Мартин Любомиров Сейчев

Тема на дисертационния труд:

ХЕРАЛДИКАТА В СЪВРЕМЕННАТА ВИЗУАЛНА КОМУНИКАЦИЯ

Научна специалност: Плакат и визуална комуникация

Научен ръководител: доц. д-р Ненко Атанасов

София, 2026 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД

1. **Тематичен анализ и обект на изследването**
2. **Предмет на изследването**
3. **Основни цели и задачи на изследването**
4. **Съдържание на дисертационният труд**
5. **Методология на изследването**

ПЪРВА ГЛАВА: КРАТЪК ИСТОРИЧЕСКИ АНАЛИЗ И ОБОБЩАВАНЕ НА ОБЩИТЕ КАНОНИ В ХЕРАЛДИКАТА.

1. **Произход обособяване и развитие на хералдиката**
2. **Хералдиката и другите науки**

ВТОРА ГЛАВА: ВЛИЯНИЕТО НА ХЕРАЛДИКАТА В СЪВРЕМЕННАТА ВИЗУАЛНА СИМВОЛИКА

1. **Хералдиката в другите графични символи и форми**
2. **Осъвременяване и стилизация на герб**
3. **Хералдиката в образованието**
4. **Хералдическите организатции и тяхната роля в популяризирането на хералдиката в съвремието**

ТРЕТА ГЛАВА: ХЕРАЛДИКАТА КАТО ВДЪХНОВЕНИЕ ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ, АРТИСТИЧНИ И АЛТЕРНАТИВНИ ФОРМИ НА ИЗЯВА

1. **Гербът и стрийт културата**
2. **Хералдиката и пътните знаци**
3. **Хералдиката в творчеството на Стефан Кънчев**

4. Хералдиката в творчеството на Стефан Кънчев

5. Хералдиката като експеримент

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1. Изводи

2. Принос на труда

УВОД

1. Тематичен анализ и обект на изследването

Дисертационният труд се занимава с мястото на хералдиката в съвремието. Темата е доста разпространена като съдържание и трудове, но в основата си повечето са насочени към нейната история, канони и правила и анализира нейното развитие в контекста на миналото. Хералдиката е графичният дизайн на Средновековието и като такъв, неизменно е в основите на съвременната визуална комуникация. Тази наука-изкуство представлява не само традиция, тя притежава реална приложимост в днешният дизайн. Хералдиката не е изолиран феномен. Тя е основна част от визуалният свят, като нейното влияние стига далеч отвъд нейните канонични и теоретични предели и достигайки до всички основни сфери на визуалната комуникация.

2. Предмет на изследването

Този труд проследява как хералдиката присъства в различните форми и сфери на съвременният визуален свят. Изследва се и начинът по който нейните елементи, символност, естетика и функции се променят в зависимост от контекста на дадена епоха, институция или регион. Разглежда се и графичният аспект на гербовете и техните символи. Смесването им с други жанрове на изящното и приложното изкуство, те също се променят чрез похватите на деформацията, стилизацията или простото смесване с други знаци нехарактерни за хералдиката.

Излизането на един хералдически компонент от безопасната канонична среда, поставя под въпрос неговите визуални и семиотични принципи. Динамичната историческа, социална и политическа среда оказва силно влияние върху хералдиката. Тя успешно оцелява на този фон и дори започва да му служи и отчасти да получава водеща роля в тази система. Поради това настоящият труд се занимава както с естетическият, така и със социалната роля и важност на хералдиката. Тя е част от дълъг исторически процес на визуално наслагване на символи и образи които се развиват, обогатяват и транслират между различните култури. Техният наратив се усложнява, а с това заедно се стига до по-комплексна образност и идея. Това усложняване довежда и до обособяването на хералдиката като система от правила. В началото тя основно се изобразява върху щитове, знамена и военни или благороднически дрехи и доспехи, но в следващите векове намира все по-широко приложение и в цивилният живот. Така тя се промъква по повърхностите на лични принадлежности, прибори за хранене, посуда и други. В началото сякаш по-елитарна тя достига обикновения човек и днес вече е част от различни форми на визуалната комуникация като плакати, банери, лога, емблеми, произведения на изящното изкуство и др.

3. Основни цели и задачи на изследването

Целите и задачите на дисертационният труд са ориентирани около това да се привлече вниманието към темата за хералдиката и по специално към нейното място в съвременната визуална комуникация. Трудът е базиран

основно върху съвременни образци от различни сфери на приложното и изящно изкуство чиито анализ илюстрира и подкрепя тезата на изследването. Съпоставят се примери както от Европа, така и от България, показващи развитието и внедряването на хералдиката на местно и световно равнище. Изследването има за цел и да разшири познанията за хералдиката в България. Въпреки относително краткият хералдически живот на страната, не липсват опит и традиции в сферата, но сякаш това изкуство изглежда на по-заден план. Затова е нужно привличане на внимание към темата, като това ще обогати както творческата същност и потенциал на съвременният художник и дизайнер, така ще бъде полезно и за обикновеният човек, ежедневно облъчен от различни форми на визуална комуникация. Изследването обръща внимание и на примери съхраняващи и разпространяващи хералдиката като наука и изкуство. В България организация занимаваща се дълбоко с хералдика е Българско хералдическо и вексилоложко общество (БХВО [1]). Дружеството е инициатор на различни събития, изложби, участва в конференции, провежда изследвания и издава хералдически бюлетин. В България хералдиката е заела своето подобаващо място, но е необходимо подчертаването и засилването на нейното значение в областта на визуалните науки.

4. Съдържание на дисертационния труд

Изследването разглежда хералдиката основно в рамките на модерната и съвременна епоха и проследява развитието и в рамките на Европа и

[1] Основано през 2004г.

България. В началото трудът обръща по-широко внимание на историята на хералдиката, предпоставките за нейната поява и нейните правила. Наблюдават се някои “предхералдически” образци от епохите на Неолита и Античността, когато се оформя и развива идеята за символ, но все още няма обособена система за изграждане на знаци. След това се наблюдава създаването на хералдиката и последващото ѝ развитие. Разглеждат се най-общо правилата и каноните за изграждането на един герб и се анализират интересни примери визуализиращи развитието на хералдиката. Чрез историческия поглед към темата се прави плавен преход към същината на изследването, а именно внедряването на хералдиката в съвремието. Историческите, културни и социални процеси през историята се разглеждат като причини за присъствието и в съвременната визуална комуникация. Тези процеси довеждат до „разчупването” на хералдиката и тя присъства освен в класическата си форма и като част от други области на визуалната материя като лога, емблеми (автомобилни, спортни, институционални и т.н.), знаци, а също и в стилизирани варианти на гербове, и под формата различните прояви във изящните и приложни изкуства.

5. **Методология на изследването**

Методите на изследването включват събирането и проучването на разнообразна специализирана литература, снимков архив и работа на „терен”свързана с образователният аспект на дисертацията. Използват се лични източници, а също и интернет статии и литература осигурена от научният ръководител и от библиотечният фонд на БХВО. Доста важна

част от труда са теренните примери получени в хода на дисертацията. Те са свързани с личната работа като учител в системата на основното и средното образование и са резултат от задачи в часовете по изобразително изкуство. Подбрани са примери на автори зекспериментиращи с работата си с хералдически символи и гербове. Със започването на нейното зараждане, през изграждането на основните правила за употреба, съответно и през тяхното нарушаване, разглеждайки разширяването на нейните ползи и промяна във функциите, та стигайки до нейното използване днес, се проследява как визуално и теоретично хералдиката допринася за други свери на визуалната комуникация.

ПЪРВА ГЛАВА

КРАТЪК ИСТОРИЧЕСКИ АНАЛИЗ И ОБОБЩАВАНЕ НА ОСНОВНИТЕ КАНОНИ В ХЕРАЛДИКАТА

1. Произход, обособяване и развитие на хералдиката

Още в най-ранни времена, човекът започва да развива и създава знаци, символи и изображения. В началото образите са прости, често пъти геометрични форми и абстрактни знаци, но впоследствие символният набор се обогатява и с стига до изобразяване на животински и човешки фигури. С развитието на човека и оформянето на първите цивилизации, символите се усложняват и стават по-разнообразни. Динамиката на обществените и социални отношения, историческите повратности и нарастващите познания и креативност на тогавашните хора са предпоставка за създаването на по-комплексни визуални системи. Символите имат по дълбоко значение (символи на властта, религиозни символи, военни символи, писменост и др.), съдържат по-дълбок смисъл, изграждат се алегории, приписват се антропоморфни качества на животни. Разглеждайки изкуството на различни цивилизации, се забелязва повтаряемост в употребата на някои символи е се задават митологични и символни архетипи[2], резултат от културно и религиозно натрупване. Изграждат се символните и графични образи на зверове като например тези на лъвът и орелът, които и днес носят качествените проявления на царственост, сила, имперска власт, храброст, предадени им от психологическото, духовното и културно натрупване от

[2] Универсални образи, съществуващи от древни времена и намирщи своето проявление в митологията и приказките, Юнг, *Die Archetypen und das kollektive Unbewußte*, 1934

предишните епохи. Отношенията между древните цивилизации също спомагат за смесването и навлизането на различни символи от един културно-географски район в друг.

За възникването на хералдиката съществуват множество хипотези, като те включват теории за нейното оформяне още през античността в цивилизациите на Древна Елада и Рим. Други пък я свързват с културата на германските и скандинавските народи и тяхната руническа писменост и емблеми или пък проследявали корените ѝ на изток във Византийската империя или с мюсюлманската култура. Въпреки частичната истина в тези предположения е прието че хералдиката се заражда във Феодална Европа през XII в. В началото тя не е особено сложна и често пъти представлява изобразяването на отделни цветове и форми върху щита на войник или рицар с цел да бъде отличен и разпознат на бойното поле като приятел или враг. Тези форми и цветове намират мястото си и върху други компоненти на бойното снаряжение. Усложняването идва от факта, че броят на войниците и благородниците се увеличава, а с това и използването на повече символи. Това налага обособяването на система от правила за изобразяване, които в голяма степен до днес са непроменени. В началото се използва основно от средновековната аристокрация в лицето на феодали, лордове, принцове и крале и от рицарите. Доста бързо обаче започва да намира все по-широко приложение в обществото, като започва да се употрвбява от духовенството, граждански организации, занаятчийски ложи, градове и държави и дори се използва от обикновения човек. Това разпространение е една от причините това изкуство да съществува и днес.

Военното дело е една от основните предпоставки за развитието на хералдиката. Средновековиет и Ренесанса са времената през които науката за гербовете търпи основното си развитие. Тогава се развива и военната екипировка и оръжие. Бойното снаряжение става по функционално и същевременно по-декоративно. Освен щита който е основата на герба, шлема, конските атрибути (броня за глава, наметало), табарди[3] и други елементи стават повърхности за изобразяване на хералдически елементи, а също и самите те присъстват в гербове. Щитът е главният хералдически елемент. Върху него се композира цялата асамблея от полета, цветове и фигури. По късно той отпада като военно средство, но продължава да съществува като изобразителен елемент. Тъй-като той е основата върху която се развива емблазона[4] то и правилата са ориентирани спрямо него. Гербът притежава малка и тържествена форма. В тържествена форма той представлява най-общо щит, върху щита има полета (може да бъде разсечен на две, четири или повече или разсичането да е с различни форми), ординарии[5] хералдически фигури (характерни за хералдиката, глава, стълб, ремък, острие, щит), нехералдически фигури които са естествени, изкуствени или фантастични (може да са геометрични, предметни, създадени от човека, такива от природата, и др.), щитодръжци, мантия, корона, шлем, нашлемник, бурлет, намет, постамент, лента за девиз и др. В малката си форма гербът е представен в същинският си вид, а именно щитът с хералдическите фигури в него. Друг фундаментален компонент са

[3] Къса туника носена от мъжете през средновековието, често пъти декорирана с хералдически елементи
[4] Изображението на даден герб
[5] Геометрични форми, използвани върху полето на щита, широки линии, разделящи герба по различни начини

цветовете и шарките наречени в хералдиката тинктури. Хералдическата система от тинктури е характерна с няколко основни правила за които ще се спомене. Дели се на пет цвята и два метала и различни видове кожи. Цветовете са червен, лазурен, черен, зелен, порфирен. Металите са злато и сребро, изобразени като жълто и бяло. Всеки цвят и метал има собствен графичен код изграден на база щриховане и точкуване. Системата започва да се изгражда през Ренесанса, наред с развитието на живописта и графичните техники. Множество гравьори се занимават със създаването на този графичен речник на тинктурите. Стига се дотам, че се изграждат по няколко варианта за щриховане на всеки цвят, преди окончателно да се избере познатата днес система. От по известните личности допринесли с графичните си методи се открояват имената на Жан Баптист Зангриус, Маркос Вулсон де ла Коломбиере, Силвестър Петра Санкта, Якоб Франкарт, Кристоф Бъткенс, Томас де Рук, Егидий Гелениус и Хуан Карамюел Лобковиц. Всички те създават трудове в които публикуват своите щрихови системи, за да бъдат достъпни до художници и хералдици с цел тяхното прилагане.

Друг интересн момент в хералдиката е присъствието на т. нар. хералдически зверове. Това са животни на които се придават антропоморфни качества и са символ на собственика Почти винаги те са показани в профил, осанката им е благородна, величествена, иконографска. Обикновено се изобразяват фигурите на животни демонстриращи мощ, царственост, власт и сила. Тези животни се включват без да са задължителна част от фауната на страната за която са предназначени. Най-често използваните са лъв и орел, но се използват и други като кон, сокол,

бик, а на по-късен етап и по-рядко, и фантастични животни като еднорог, грифон, дракон и други. Освен зверове, употребата на предмети и сгради е също широко разпространена практика. С развитието си в хералдиката се включват все повече обекти. Освен познати фигури като зверове, флорални мотиви, сгради и оръжия, започват да се включват и изненадващи такива като прибори за хранене, музикални инструменти, различни елементи на облеклото като ръкави, чорапи, ръкавици или заначтчииски инструменти (чук, длето, ножица и др.). Те обозначават произход, търговия или професия. Наличието на този асортимент от символи разкрива богатството на това изкуство и създава чувство на очарование, превръщайки го в изключително ценно наследство. Познати са и други интересни фигури които често пъти са уникални за даден герб и рядко се повтарят на друго място. Тези образи се включват по много разнообразни причини като те могат да варират от родови легенди, и действителни истории, до доста сатирични случки. В много случаи такива символи се избират за целите на „говорещата хералдика“. В този тип блазониране изображението е представено като визуална закачка или ребус. Образът е изграден по подобие на игра на думи. Авторите на този тип хералдика създават образа водейки се по ключови характеристики определящи собственика на герба. Характеристиките могат да бъдат освен в името на притежателя също в неговата професия, социално положение или някаква история или легенда свързана със семейството и рода.

Хералдиката е изкуство което отразява сериозните събития и промени свързани със собственика на даден герб. Тези събития могат да бъдат политически или социални, могат да отразяват дадено мнение и позиция.

Чрез един герб или хералдическа фигура дори може да се протестира. В историята за известни случаи на изрязване на герб от националният флаг, като символ на отхвърляне на властта и режимът управляващ страната[6]. В други случаи пък хералдически символ може да бъде поруган или да бъде физически манипулиран като бъде обърнат или преместен, което показва недоволство.

Това показва как един герб е повече от просто красиво изображение, спазващо определени канони. То е жива материя, която реагира и отразява влиянията и събитията които променят света.

2. Хералдиката и другите науки

Хералдиката не е изолирано изкуство съществуващо само за себе си. Много често тя се кръстосва с други науки и изкуства допринасяйки за развитието и на други области както на визуалната комуникация, така и на области незанимаващи се с художествено оформление. Хералдиката се съчетава със следните области:

- **Нумизматика**- Обичайно е върху много монети да бъде поставян националният герб или хералдически символ свързан със символиката на държава или владетел. Гербът, както и притежанието на собствено монетосечене демонстрира суверенитет и държавност.
- **Нотафилия** (бонистика)- наука изследваща книжните парични знаци, както и се занимава с колекционирането на банкноти и други книжни

[6] Унгарската революция от 1956г. срещу съветската власт в страната. Социалистическата емблема е изрязана от националният флаг, оставяйки дупка в него.

платежни средства. Подобно на монетите и при банкнотите се развива широка плеяда от символи. Хералдиката заема своето място сред образите. Дизайнът на банкнотите също търпи своите промени, повлиян от различните социални политически и икономически вълнение в една страна. Тъй- като банкнотите са официален държавен документ, то според хералдическите правила гербът се изобразява в тържествената си форма. Обичайно това е държавен или владетелски герб. Обикновено заема централно място или се изобразява до портрета на важна личност присъстваща на банкнотата

- **Сфрагистика**- Печатът и хералдиката имат доста допирни точки. Освен че често пъти печатът е включвал хералдически символ или цял герб, начина на създаване на печат е сходен с този на създаването на герб. Често пъти дадена институция създава свой емблазон и заедно с това, печат включващ герба. В този контекст един герб или хералдически знак придобива доказателствена функция. Печатът е свидетелство, официално потвърждение даващо достоверност и легитимност на дадено действие. Известни са множество държавни документи-декрети, манифести, дипломи, грамоти плакати, корици на календари, ученически тетрадки, кутии за цигари и т. н., съдържащи държавният герб.
- **Генеалогия**- Хералдиката и генеалогията са науки които би могло да се каже взаимно си принадлежат. Гербът (има се предвид родов или личен) е изобразителен разказ за историята на своя собственик. Чрез хералдиката се откриват родови връзки и взаимоотношения в историята което помага за откриването на родствена линия или доказване на

потекло. Фигурите в герба разкриват историята на рода и неговия собственик. Това може да са данни за бракове, владения, занаят или професия, положение в обществото (цар или крал, граф, кардинал и т.н.) Тук е редно да се допълни, че социалният статут се разчитал според вида на короната или шлемът (понякога двете заедно).

- **Вексилология-** Заедно с хералдиката двете науки си приличат по ред показатели. Както гербът, така и знамето са националните символи на една държава. Също така и при флаговете има лични (личен щандарт), родови, институционални (училище, фирма, политическа партия, спортен клуб) и др. Въпреки съществуването на първообрази на знамената от по-древни времена, вексилологията се обособява като наука през средата на XX в. което я прави по-млада като система от хералдиката. В характеристиките си гербът и знамето притежават доста сходства. Те са символи на власт, държавност, идентичност (лична, национална, корпоративна и т.н.), независимост. По своята същност причините за създаването на флагове се коренят във военното дело, подобно на хералдиката.
- **Археология**- В този случай може да се спомене, че археологията помага на хералдиката като често пъти подпомага да се датира създаването на даден блазон. Наличието на гербове върху множество надгробни паметници, фасади, стени, дворци и т.н. спомага за проследяването на историческите и археологическите данни за даден обект.
- **История-** Хералдиката помага на историята да проследява развитието на родове, държави, народи и личности. Чрез промяната на един герб могат да бъдат анализирани исторически процеси, приемственост

между културите, социални и исторически събития и др. Политическите сътресения и конфликти, влияят върху образността на един герб. Така той става свидетелство, потвърждаващо допълнително определено събитие. Чрез хералдиката също може да се проследи и промъкването на конкретни идеи свързани с дадена историческа епоха, помагащи за изграждането на национална идентичност и желание за независимост или пък на идеологическа доминация. Забележителен образец за това е "Стематография"[7] на Христофор Жефарович. Книгата има за цел да събуди идеята на балканските народи за национално самосъзнание и обединение в една мултинационална структура наречена илиризъм. Това се получава на символно ниво със средсвата на хералдиката. Книгата представлява гербовник с гравюри на гербовете на балкански и славянски народи и области.

- **История на изкуството**- Като наука занимаваща се с изследването и класифицирането на историческите паметници и периоди в изкуството, стиловите влияния и характеристики на всяка епоха и нейните автори, то тази сфера помага да се разбере значението на даден герб, естетическите проблеми които се срещат при направата му и влиянието на дадена епоха върху стилът му на изработка.

-

[7] Книгата е превод от латински. Оригиналът принадлежи на хърватина Павел Ритер Витезович и е отпечатан през 1701 г. във Виена.

ВТОРА ГЛАВА

ВЛИЯНИЕТО НА ХЕРАЛДИКАТА В СЪВРЕМЕННАТА ВИЗУАЛНА СИМВОЛИКА

1. Хералдиката и другите графични символи и форми

Промените и развитието на визуалната комуникация през историята извежда хералдиката от класическата и форма и я смесва с други визуални жанрове. Така нейните елементи са отделяни, деформирани и моделирани така че да обслужват идеите на модерния и съвременен бранд. Това обаче далеч не води до загуба на първоначалните качества които едно хералдическо изображение притежава. В тази глава се анализират примери в които се наблюдава как визуалната комуникация използва похвати на хералдиката и ги включва в изграждането на визуалната си идентичност. Разглеждат се логата и емблемите на различни организации работещи в разнообразни сфери като индустриално производство, спорт, клубове и общности ползващи хералдически почерк.

Изборът на образците които се анализират е базиран на няколко критерия.

- **Наличието на хералдически символи в изграждането на знаците**

В един герб още от Средновековието се вмъкват множество изображения, често пъти нехарактерни за класическата хералдика. За символи се използват животни, растения и предмети от бита и културата и много други които могат да изглеждат странно и дори комично. Говорещата хералдика е типичен пример. По подобен начин много лога и емблеми включват при своя подбор на символи хералдически образи. Може да е корона, както е например емблемата на ФК. “Реал Мадрид”, може да е част

от герба на държава или местност (пример са емблемите в автомобилната индустрия) или хералдически звяр, или пък щит.

- **Използването на хералдическа иконография**

  За да може едно изображение да бъде възприето като хералдическо, то трябва да притежава характеристиките на такова. То трябва да носи признаците, дадени му от правилата на хералдиката. Не всяко изображение на лъв или орел в едно лого може да се нарече хералдически звяр. Ако то е изобразено натуралистично и не подчинено дори частично на каноните то фигурата не е хералдическа.

- **Посланието което носи знакът**

  Хералдическият знак и неговата семиотика [8] създават една идейна многопластовост в един запазензнак. Логото само по себе си представлява един по-лаконичен изказ за даден бранд. Хералдическият образ е по сложен от смислово-идейна гледна точка. Зад него стои история, традиции, наследство и други качества които правят неговия разказ по-дълбок.

В дисертацията се анализират примери на емблеми и лога от различни професионални области. Разглеждат се автомобилни марки и горивни компании, футболни отбори, застрахователни компании и финансови институции, голф клубове, мотоциклетни марки и рокерски организации, алкохолни брандове и много други. Анализът на тези изображения се състои от проследяване на еволюцията на емблемите и логата, как се променят символите и как се стига до избора на хералдически образи в тях. Това детайлно изследване подкрепя тезата за важното място

[8] Наука за символното и изобразително значение на знака

на хералдиката във визуалната комуникация като проследява процеса на нейното внедряване в нея. Някои знаци започват своя живот като класически гербове и впоследствие стават лога, други получават хералдически атрибути като например корона след височайшето покровителство на владетел, трети пък демонстрират национална и местна принадлежност като дори включват цели гербове в емблемите си. Примерите се анализират и визуално като се разглеждат особености в изобразяването, търси се идеята зад символите и като цяло се определя тяхната естетика и стойността им като изкуство. Разглежда се и начинът по който хералдически компоненти като щита и короната оставят своята следа във визуалната комуникация на лекарствени продукти, охранителни фирми, антивирусни софтуери, както и като част от визуалната идентичност на магазини, улици, градове и др.

2. Осъвременяване и стилизация на герб

Гербът представлява сакрален символ носещ характеристики подобни на национално знаме. Освен това често пъти той е доста детайлно изображение, особено когато има голяма (тържествена) форма. Естествено такъв герб не може да бъде поставян на всякакви повърхности тъй-като това би довело до уронване на неговата стойност и дори оскверняване. Освен това в условията на днешната динамична среда едно по-подробно и наситено с визуална информация изображение би било трудно за разчитане на някои места заради смаляване, поставяне в контекста на други изображения. Също така съвременната епоха налага нуждата от освежаване и модернизация на визията на един образ колкото и виртуозно изпълнен да е той. Всички тези

фактори налагат създаването на негови стилизирани форми и на лога. Тук е момента да се разграничи стилизацията на герб от неговото превръщане в лого. Макар процеса на работа да е сходен, а именно стилизацията на даден образ, стилизираният герб си остава герб, ако е спазен неговият блазон[9]. При превръщането му в лого графичната цялост на герба се нарушава. Може да се премахнат някои фигури което го свежда до една форма която представлява неговите основни очертания по които да бъде разпознат. Логото носи в себе си семиотичното съдържание на хералдическото изображение което синтезира. То вече е съкратена, лаконична препратка към герба, имаща за функция да означи принадлежността на обекта върху който е поставено, но защитавайки оригиналното сакрално изображение.

Тук се разглеждат различни примери на местни гербове, начини на стилизация и техни варианти като лога поставени върху различни повърхности в градската среда (пейки, кошчета за боклук, капаци на шахти и др.), както и включването му в други лога. Анализират се начините на изработка и стилизация. Изборът на елементи които да премахнати и цялостната графизация на знаците. Интересна извадка в точката са анализите на гербовете на Република България и градският герб на Бургас. Изследването разглежда съществуването на няколко емблазона на тези гербове и коментира естетически и образни характеристики при всеки от тях. При осъвременяването и репродуцирането и при двата герба се забелязват известни пропуски в образите спрямо одобрените за официални такива. Поставят се по-скоро естетически въпроси, отнасящи се за визуалното въздействие на гербовете. В точката се наблюдават както

[9] Терминологичното описание на герба по което той се реализира

национални така и европейски примери за градска хералдика. Разглежда се чуждестранният опит в приспособяването на гербовете към градската среда със средствата на дизайна, стилизацията и стрийт арта.

Дадени са примери и с изграждането на обща визуална идентичност на различните учреждения и структури (бизнеси, предприятия, училища и университети, библиотеки и др.) в определен град и община. Изгражда се един вид брандиране, графична визия, подчинена на местната хералдика. Унифицирането на местния дизайн изгражда обща визуална идентичност, като по този начин се изгражда единен естетически облик на дизайна и се създава чувство на принадлежност. Използването на хералдиката като брандиращо средство което обединява в една смислова и визуална концепция различни организации, структури и звена имащи допир с определени локални (градски, държавни) институции може да се определи като разширение и развитие на нейната първоначална същност и функция.

В същата точка става въпрос и за образци, които принадлежат към родовата и институционална хералдика. Единият проект който се разглежда е работата върху стилизацията на герба на чешкият благороднически род Лобковиц. Анализът е базиран върху лекция на дизайнерите Якуб Спурни и Михаел Долейш върху техни проекти, един от които е именно редизайнът на логото, на рода Лобковиц. Лекцията е част от изложбата на чешкото студио за графичен дизайн „Найбърт“ в Чешкият център в София, показваща подбор на най-важните лога, реализирани през 30 годишното съществуване на студиото. Студио „Найберт“ е водеща организация, работеща в областта на създаването на визуална идентичност, книги,

плакати, изложби, уеб страници и други проекти за чешки и международни клиенти. Основано през 1994г. от Алеш Найбрт и Павел Лев в Прага, заради своите постижения, студиото е носител на редица награди и привлича вниманието на специализирани издания от цял свят.

Следващият пример е свързан с проект за ново лого на Държавна агенция за „Национална сигурност“ (ДАНС). Новият дизайн е изпълнен от Ненко Атанасов и Светлин Балездров. Логото съдържа хералдически знаци и елементи. В този раздел се прави сравнение между старото и новото лого, тък като двете лога притежават някои сходства. Съпоставя се изработката и поставянето на елементите и се разглежда естетиката и цялостната пригодност на символите. Новият знак притежава по-добра цялостна визия, фигурите и цветовете са подбрани така че да отговарят на институцията за която е изработено логото.

3. Хералдиката в образованието

Този раздел представлява интерес отчати заради теренният характер на работата и също заради нестандартните резултати които са постигнати. Внедряването на хералдиката в сферата на образованието е важна стъпка в процеса на запознаването и популяризирането и както сред студентите и художниците, така и сред подрастващите в сферата на основното и средното образование. В точката се разглеждат уроци и задачи, някои от които лично приложени в часовете по изобразително изкуство, а други са поставяни в катедра „Плакат и визуална комуникация“ в НХА. Накратко ще се споменат заданията

- **Създаване на личен герб**

Прилага се в 5-6 клас, като целта е децата да създадат свой авторски герб. Дават им се примери и образци от които да гледат, след което се преминава към изпълнение. Резултатите са очарователни изпълнени с креативност предизвикващи усмивка, но също показват мястото на днешното дете в света, какво го вълнува и как живее. Занятието заинтригува учениците и остави следа в съзнанието им.

- **Създаване на щит с хералдически символи**

  Отново се прилага в 5-6 клас. За изпълнението на тази задача се изрязва парче велпапе или страната на кашон, като се оформя като щит. После на щита се поставя ръкохватка. След това щитът се разделя на полета които се оцветяват, а върху тях се рисува форма или животно или се дават готови фигури които се изрязват и лепят. Тук се получава един доста по-веществен резултат. Учениците "държат" хералдиката в ръцете си. Те се чувстват като рицари с техните собственоръчно направени щитове, което ги пренася в епохата в която това изкуство се заражда.

- **Хералдически символ изграден с частичното участие на децата**

  Оригиналната идея за това задание е дело на детска школа за изкуства в Полша с името WeTenTeguj[10]. Собствената интерпретация на задачата е вдъхновена от него. Тук задачата е групова като децата заедно с учителя създават един голям герб. Условието на задачата е върху предварителна разпечатка на хералдическо животно да се залепят хартиени детски ръчички, които децата първо рисуват и изрязват. В полският пример

[10] https://wytenteguj.pl/orzel-z-dloni-czyli-grupowa-praca-plastyczna/

животното е полският орел, а в собствената интерпретация е хералдически лъв, присъстващ в герба на България. Съответно при орела хартиените ръчички играят ролята на оперение, а при лъва, изграждат неговата грива. Занятието е ценен урок за екипна работа, родолюбие и запознаване с националните символи.

- **Трансформация на герб в лого (задача поставяна в катедра „Плакат и визуална комуникация“)**

  Трансформацията на един герб в своеобразно лого е семестриална задача поставяна от преподаващият в специалността доц. д-р Ненко Атанасов. По този начин студентите имат възможност да обогатят знанията си в тази сфера. Заданието позволява анализирането на избран от студентите герб, което позволява характеризирането на водещите в него изобразителни елементи. Последващата им трансформация и дори деформация онагледява еволюцията която хералдиката може да претърпи през графичните промени, необходими за изграждането на лого. Синтезираният изказ в този процес е едно от водещите изисквания. Логото трябва да говори и да напомня за герба от който произлиза, да е ясна връзката, за да може то да бъде приложимо при евентуална употреба в дадена среда.

4. Хералдическите организации и тяхната роля в популяризирането на хералдиката в съвремието

Тук ще се отворят няколко думи за хералдическите организации. Те имат важната роля да съхраняват и популяризират хералдиката. Те имат важно

значение за поддържането и разширяването на това изкуство в чистата му форма в условията на съвремието. Необходими са и дейни експерти в областта, живо интересуващи се и не спиращи да изследват хералдическата история, настояще и бъдеще. За да продължи да се създава класическа хералдика, сред експертите са нужни и действащи художници. Без да се задълбава в анализирането на хералдически организации с безспорен принос, ще се кажат само няколко думи за БХВО

Създадено през 2004 г. като независимо сдружение което осъществява дейности в областта на хералдиката и вексилологията БХВО работи в посока разширяване на познанията и постиженията на страната в тази наука-изкуство. Тя съдържа гербовник на всички гербове в България, съответно държавни, градски, владетелски. Дружеството се занимава и с изследване и намиране на ценни за българската история гербове, знамена и факти. През годините е издавала три бюлетина, провеждала е изложби и регистрирала над четиридесет герба и знамена. Създава множество гербове на населени места, както и лична хералдика. Много от членовете са художници, лично работещи по проектите. Установява връзки със сродни организации в чужбина чрез присъствие на международни конгреси по вексилология и хералдика. Член е на Международната Федерация по генеалогия и хералдика (CIGH [11]). Някои от членовете са работещи художници и дизайнери осъществяващи хералдически проекти. Със своята дейност дружеството е единствената организация в страната, работеща усърдно в сферата.

[11] Confédération Internationale de Généalogie et d’ Héraldique

ТРЕТА ГЛАВА

ХЕРАЛДИКАТА КАТО ВДЪХНОВЕНИЕ ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ, АРТИСТИЧНИЧНИ И АЛТЕРНАТИВНИ ФОРМИ НА ИЗЯВА

В тази глава ще се разгледа още по-творчески аспект на хералдиката като тук вече става въпрос основно за мястото ѝ в съвременното изобразително изкуство. В това поле тя има експериментален характер и се превръща в изразно средство, обслужващо целите на художниците. Ще се разгледат примери които покават как едно хералдическо изображение бива поставено в предизвикателната среда на свободното творчество. Анализират се образци от градската среда и творчеството на стриит културата в това число графити, стикери и стриит арт. Също така важна и особено интересна част от труда представляват разборите направени върху творческите търсения в хералдиката на няколко художника. Тази част на изследването поставя темата за използването на хералдическите принципи като трамплин за развитие на творческите идеи. Съвременното изкуство активно включва хералдиката в своята сцена.

1. Гербът и стрийт културата

Вече се разгледа как един герб е поставен като част от градската среда. В тази точка се анализират примери в сферите на стрийт арта, графитите и разполагането на хералдически форми върху стикери. Хералдическите образи тук не са защитени от правилата на блазона и са уязвими на естетическите удари на визуалната среда. Образът за разлика от

общинските поръчки за позиционирането на местен герб, където той се разполага върху обособени за тази цел повърхности, тук той се бори за пространство. Подлези, мостове, градски транспорт, указателни табелки и табелки на пътни знаци се превръщат в поле за артисти и вандали с патриотични и дори шовинистични и ксенофобски нагласи. Някои стрийт арт твори са с политическа насоченост. Хералдиката излиза от своите правила и норми. Нейната функция придобива разширено значение. Създават се знаци с хералдически белези които макар и не канонични, действат силно като символ и графика. При стикерите хералдиката се използва за различни цели. Много от тях са свързани с футболните агитки и ултрасите, като това създава една агресивна образност. Национални символи се смесват с нацистки такива, понякога стикерите са надрани от противникова агитка и в тази динамика на градската субкултура хералдиката оцелява.

2. Хералдиката и пътните знаци

В тази графа не се претендира за някакъв научен факт, а става дума по скоро за наблюдение вдъхновено от творбата на визуален артист, експериментиращ с хералдиката като превръща пътните знаци в гербове. От този експеримент тръгва и желанието да се поразсъждава за общите черти между гербовете и пътните знаци. В много отношения един пътен знак сякаш е подчинен на хералдическите правила. Сам по себе си той спокойно може да мине за щит с хералдически форми и фигури в него. Един знак означаващ предупреждение за преминаване на диви животни, може да бъде описан като щит, а върху щита хералдически елен или някакво друго

животно. Темата е засегната като любопитна хипотеза даваща поле за размисъл. Дали правилата за изобразяване на пътни знаци са повлияни от тези на блазона? Тора е просто въпрос В никакъв случай не се претендира тази теория да е факт, тъй-като е базирана на прости наблюдения и няма доказателства които да я подкрепят.

3. Хералдиката в творчеството на Стефан Кънчев

Един от най-важните творци в областта на запазеният знак в България и света, неговото име не може да не фигурира в тези страници. Дългогодишната му работа го среща и с хералдиката която той умело моделира за целите на своето творчество. Индивидуалният му стил на работа, съчетан с хералдическата иконография довежда до забележителни като символи и графика резултати. За целта на този труд се анализират няколко негови знака, а именно логата на Български пощи, къща-музей "Райна княгиня", Съюз на българските филателисти, Български пощи, къща-музей "Райна княгиня", Съюз на българските филателисти. Тези примери макар и малка част от творчеството на Кънчев илюстрират неговият почерк на работа и неговото богато въображение, чувство за ритъм на формата и ерудиция.

4. Хералдиката като творчески експеримент

Тук се разглеждат подбрани автори експериментиращи с хералдическите принципи. Тяхното творчество е забележително с лекотата с която сякаш боравят с елементите на блазона. Те демонстрират своята изобретателност и оригиналност в идеята като съчетават хералдиката с

похватите на своето творчество, било идейни или изобразителни. Визуалните закачки и послания, така нужни в съвременният дизайн и изкуство съчетани с хералдическа символност са условието за създаването на запомнящи се образи. Именно идейният им подход към работата, наред с реализацията и естетиката на авторите, най-добре илюстрира и допълва темата на дисертацията. Индивидуалният стил в творчеството на всеки от тях допринася за интригуващи и нестандартни визуални решения, заслужаващи вниманието на този труд.

Накратко ще се споменат имената на авторите описани тук:

. Грегор Иванушич

. Happy heraldry

. Иля Сталон

. Едуард Тедър

. Силвия Амадел

. Кирил Буховски

. Рейчъл Роджърс

- **Гербът на Москва**

Творческият проект свързан с герба на Москва представлява работата на 33-ма артисти, създаващи визуализации имащи за основа герба. Творбите се характеризират с голямо разнообразие. Стиловете на изобразяване варират а сюжетите са в повечето случаи сатирични. В нчкои творби се забелязва критика към системата, други са просто визуален абсурд. Във всеки случай интелигентната закачка и остроумие на авторите, будят очарованието на зрителя. Всеки един проект е кратка история,

стихове в стил хайку, само че със символи. Творбите съдържат в себе си доста плакатно звучене, възприемат се бързо и са запомнящи се. Творците използват основни елементи на хералдиката, претворявайки всички нейни апекти в свое лично творчество.

Хералдиката отдавна е излязла от своята догматика, като естествена част от съвременния забързан и прагматичен свят. Художници и дизайнери умело боравят с нейните елементи като я включват, често пъти достигайки до забележителни визуални решения, далеч от чисто хералдическите правила. В процеса на разглеждане на нейната история и развитие, ясно се вижда как тя се адаптира според културно-социалните и естетически търсения на епохата. С течение на времето хералдиката се разпространява във всички прослойки на обществото (военни, занаятчииски, аристократични, научни и др.). Намира мястото си в различни бизнес и социални сфери (производство, услуги, държавни учреждения, хранително-вкусова промишленост и др.). С изваждането ѝ от единствено класическият начин на изграждане като герб и включването в модерната и съвременна визуална комуникация, хералдиката е основна част от изящното и приложно изкуство днес.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1. Изводи

Развитието на хералдическото изкуство и наука е дълъг процес който започва далеч преди реалното му обособяване през Средновековието. Развитието на знака бележи множество трансформации през историята преди да се стигне до явлението наречено хералдика. Стъпвайки на тази основа могат да се обособят няколко условни периода.

. Предхералдически период

Най-общо този период може да се причисли към епохата на Античността. Оформят се символи на царственост и държавност. Изграждат се образите на растения и животни, носещи антропоморфни характеристики. Създават се държавни, религиозни и военни символи. Изображенията се сътворяват спрямо местни традиции, обичаи и правила.

. Хералдически период

Хералдикатасе обособява като наука и и зкуство. Развиват се нейните правила и образност. Появява се през XII в. в Западна Европа. Развиват се органи съблюдаващи спазването на определените догми. Организира се начина на изобразяване на хералдическите фигури и цялостното построяване на един герб. Съществуват различни видове хералдика (лична, държавна, религиозна, военна, занаятчииска).

. Модерен и съвременен период

Това е и основният предмет на изследването. Хералдиката навлиза в другите изобразителни жанрове, Приложението ѝ в дизайна става все по-

широко. Намира своето място и в изящното изкуство. Същевременно продължава да съществува в класическата си форма. Продължават да се изработват държавни и градски гербове, а също и лични, църковни и др.

2. Принос на труда

В дисертацията се използват визуални примери онагледяващи начина по който хералдиката навлиза в другите форми на визуална комуникация. Чрез тях се вижда запазването или промяната на определени символи вкарани в контекста на запазеният знак от който са част. Важно е да се отбележи и приносната част в изследването, а именно темата за хералдиката в художественото образование. Този раздел е особено интригуващ и заради работата на терен, изучаваща нагледно примерите които са дадени. Разгледани са уроци и задачи, свързани с предмета на дисертацията. Част от тях са лично приложени, други са дадени като пример от чужд опит. Темата обхваща широка вариация от възрастови групи. Така обхватът на задачите е от основнообразователни групи V-VI клас и студенти в специалност “Плакат и визуална комуникация” в Националната художествена академия. Теренният характер на работата е причина за уникалността на тази част от труда. Художественото образование, обръщащо необходимото внимание на хералдиката неизменно би довело до повишване културната и естетическа ерудиция на младият артист и човек. Познанията в тази област обогатяват палитрата на съвременният художник и дизайнер, което от своя страна му позволява да постига още повече нестандартни и креативни решения. Една от целите на дисертацията е да покаже мястото на хералдиката в съвремието и сферата на образованието е основен мотив върху който да се обърне внимание по този повод.

Изследването подчертава фундаменталната роля на художественото образование да възпита и развие визуалната култура на бъдещите художници.

Трудът разкрива възможностите на хералдиката да бъде използвана като креативен инструмент вдъхновяващ нестандартно творческо мислене. Нейното вливане в почти всички сфери на изкуството показва как тя е една не просто жива, но и съществена част от съвременната култура. Присъствието ѝ е осезаемо, но често пъти сякаш незабелязано и неотчетено. Съвременната визуална комуникация не би съществувала в познатият ни днес вид, без периода в който гербат е основната форма на дизайн. Една от скромните цели които настоящата дисертация си поставя е посочването на мястото на хералдиката и събирането на нейни интересни проявления и примери, както от историята, така и днес в един труд. Направените разбори и анализи на исторически и съвременни примери подкрепят тезата на труда и доказват непоклатимото място на хералдическото изкуство. Съществуването му както като отделен жанр, така и като често от други художествени жанрове в съвремието е аргумент в полза на важността на науката за гербовете. Миналото и настоящето са свидетелство за влиянието и отпечатъка който е оставен. Вероятно и бъдещето на визуалната комуникация ще бъде свързано с хералдиката.